

ШКІЛЬНЕ КРАЄЗНАВСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВИХОВНОМУ ПРОСТОРІ

*Холіч А.М.,
учитель географії*

З розвитком інноваційних методів викладання і виховання дітей у школах нового зразку дедалі більше акцентується увага на спрямування здобувачів освіти до національної чи етнічної самоідентифікації, що в свою чергу передбачає потенційну зацікавленість дітей у своєму походженні, корінні, а також у відомостях про свій рідний край від Батьківщини до батьківщини. При цьому посилюється роль такої позапрограмової складової як шкільне краєзнавство, практична діяльність якого дозволяє школярам на власні очі бачити те, про що розповідається у підручниках.

Організація краєзнавчої роботи в школі є обов'язковим компонентом в системі поглиблення знань вихованців про рідний край. Успішні результати шкільної краєзнавчої роботи великою мірою залежать саме від того, як учитель сам розуміє цю роботу і чи зможе він зацікавити нею своїх вихованців.

Зв'язки між складовими частинами національного краєзнавства проявляється чіткою стилізованою ланкою «територія – час - людина». Саме тому позакласна робота з природничих дисциплін має важливе значення в діяльності кожного колективу школи та є однією із складових ланок у системі поглиблення знань школярів. Вона розвиває їх активність, інтерес до польових досліджень, формує світогляд, виховує почуття відповідальності за доручену справу, сприяє активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, ознайомлює з доступними для них прийомами наукового дослідження. Основні напрями краєзнавчих пошуків у цілому визначаються змістом навчальних програм. Головна увага при цьому зосереджується на розкритті найважливіших закономірностей у природному середовищі. Але краєзнавство розглядається не як тимчасовий компонент методики навчання, а як систематична, цілеспрямована навчальна та навчально-пошукова діяльність здобувача і надавача освіти.

Шкільне краєзнавство включає в себе не тільки набуття дітьми готових знань на уроках або з навчальних посібників, але й самостійну роботу, пошуково-дослідницьку діяльність під керівництвом учителя. Отже, особливістю краєзнавчої роботи є те, що вона ставить вчителів та школярів у положення дослідників. Тому обов'язковою її частиною є участь у пошуково – дослідницькій діяльності як вчителя, так і юного краєзнавця. При цьому переслідуються цілі: наукове дослідження краєзнавчого об'єкта, залучення юнацтва до дослідницької діяльності і використання зібраних матеріалів у

виховному процесі. Дослідницький метод виховує прагнення до самостійного пошуку та критичного ставлення до зібраного матеріалу.

Сучасне життя вимагає від особи не лише громадянської активності, а й усвідомлення нею власної ролі та сенсу в житті суспільства. За цих умов, особливого значення набуває громадянська компетентність, формування якої у школярів вимагає посилення уваги суспільства до цього завдання у загальній середній освіті та є важливою складовою становлення громадянського суспільства в Україні, що, у свою чергу, передбачає істотну трансформацію світоглядних орієнтацій та самосвідомості людей.

Громадянське виховання разом з патріотичним розглядається як складова національного виховання

Одним із найактуальніших завдань сучасної освіти і виховання в Україні є створення умов для формування людини - громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів. Це може забезпечити система громадянської освіти, що має на меті підготовку молоді до активної участі в житті демократичного суспільства і формування її громадянської компетентності .

Під компетентністю людини розуміють спеціальним шляхом структурований (організований) набір знань, умінь, навичок і ставлень, що дають їй змогу ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виду діяльності. Такі набори знань, умінь, навичок і ставлень набуваються як протягом життя, так і у процесі навчання. Сформована компетентність дозволяє людині визначити, розпізнати і ефективно, успішно розв'язати, незалежно від ситуації, проблему, що є характерною для певної сфери чи виду діяльності.

Формування громадянської компетентності у сучасному змісті шкільної освіти має на меті сприяти як формуванню системи демократичної громадянської освіти в Україні завдяки поширенню європейського досвіду, наближати Україну до європейського освітнього, соціально-політичного, економічного і правового простору, слугувати набуттю нею європейської культурної ідентичності.

Виховати громадянську компетентність означає сформувати в нього комплекс особистісних якостей і рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки. Це патріотична самосвідомість, громадянська відповідальність і мужність, готовність трудитися для розвитку держави, захищати її, підносити міжнародний авторитет. Це повага до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї незалежності як його представника, спадкоємця й наступника. Це дисциплінованість, працьовитість, завзятість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію. Ці та інші якості й риси формуються в процесі засвоєння дітьми духовних надбань рідного народу, цілеспрямованого національного виховання як системи ідей, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної політики українського

народу, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх в душі природничо-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації.

Тому громадянське виховання ґрунтується на ідейному багатстві народу, його морально-етичних цінностях, виховній мудрості, що трансформовано в його педагогічному досвіді. Для того щоб діти стали народом, творцями своєї долі, необхідно, аби вони за час навчання, виховання в сім'ї, школі міцно засвоїли історію розвитку своєї держави, духовність, культуру рідного народу, глибоко пройнялися його національним духом, способом мислення і буття.

Шкільне краєзнавство – важливий фактор ідейно-політичного, морального, трудового, естетичного, екологічного і фізичного виховання, воно сприяє патріотичному вихованню юнацтва, розширює світогляд і розвиває пізнавальні інтереси, залучає до творчої діяльності, формує практичні та інтелектуальні вміння, допомагає у виборі професії.

В усіх напрямках краєзнавчої діяльності є спільний предмет вивчення – край. Поняття «край» – умовне і залежить від того, хто і з якою метою його вивчає. Для школи край, як правило, район, відомості про який можуть бути використані як місцевий матеріал. Це може бути місцевість, де знаходиться школа, місто, область, країна.

Через різноманітні форми і методи **шкільного краєзнавства** здійснюється формування **громадянської компетентності у виховному просторі**. Знання свого краю, його минулого й сьогодення необхідно для безпосередньої участі в його перетворенні, оскільки рідний край - жива, діяльна частка великого світу. Краєзнавство народжує почуття патріотизму - глибокої любові до Батьківщини.

У своїй педагогічній діяльності я часто використовую краєзнавчий матеріал. Це відбувається на уроках географії, природознавства, виховних годинах. Звісно що неможливо уявити виховний процес без піших екскурсій заповідниками і заказниками, зокрема це стосується і сходжень на вершини Карпатських гір.

Поглиблено краєзнавством я зацікавилась ще в 2014 році, і вперше спільно з колективом юних краєзнавців ми взяли участь в експедиції «Історія міст і сіл України». Ми вирішили детально дослідити територію навколо своєї школи та мікрорайону, описавши це в роботі «Крокуємо шляхами малої Батьківщини»: тоді нами був прокладений шлях зі сходу на захід північною околицею через давнє урочище Гнідава. Наступний маршрут пролягав південною околицею нашого мікрорайону по урочищу Пречищена. Роботи

були відзначені на міському і обласному рівнях, стали учасниками Всеукраїнського краєзнавчого конкурсу.

Дослідивши свою малу Батьківщину, ми вирішили розширити знання про рідний край і детальніше вивчити минуле рідного міста. Для наступної краєзнавчої роботи ми обрали тему «Урочища міста Луцька: географічний аспект».

Під час роботи над останнім дослідженням нас зацікавило маловідоме для жителів міста Луцька урочище Плитниця – територія навколо замку. Відповідно, звідси і назва наступної роботи «Плитниця: міф чи реальність» 2019 року. Унікальна робота була відзначена на міському, обласному на Всеукраїнському рівнях.